

rantsoenen) maar binnen die groepen waren de rantsoenen gelijk.¹ Met die uniformiteit werd als gevolg van de noodtoestand in twee opzichten gebroken: ten eerste bepaalde het *Reichskommissariat* dat de nog in bezet Nederland aanwezige Rijksduitse burgers en familieleden van Oost-front-vrijwilligers dubbele rantsoenen moesten krijgen (de betrokkenen kregen daartoe elk twee exemplaren van de in september ingevoerde z.g.

¹ De Duitse militaire en politie-formaties vielen buiten de gehele regeling: te hunnen behoeve werd hetzij uit de veilingen en abattoirs, hetzij uit de opslagplaatsen van de hoofdbedrijf- en bedrijfsschappen, hetzij uit de fabrieken rechtstreeks al datgene aangevoerd wat door de *Oberquartier-* of *Quartiermeister* was besteld. De Duitse formaties kregen in de hongerwinter minder dan zij tevoren gewend waren maar vergeleken met de burgers in de drie westelijke provincies werden zij in hoge mate bevoorrecht. Die burgers hadden van eind december af per week recht op niet veel meer dan een brood, een half ons vet (boter en margarine waren uit de distributie genomen) en ruim een ons vlees, 'en dan te zien', zo noteerde een inwoner van Schagen, 'dat de Moffen een half brood per dag krijgen met een klont boter en een stuk worst!' (aangehaald in A. van Graafeiland en K. Holtrop: *Schagen in oorlogstijd* (1947), p. 53). In het Westland kregen de Duitse troepen in november volgens een plaatselijk relaas 'elke dag 40 gram boter voor de boterham, 1 ons worst, 1 ons vleeswaren, aardappelen in overvloed, rijst, griesmeel, suiker, erwtensoep met worst, karbonades, pudding, melk . . . Het is om razend te worden.' ('Rebel': *Het mes op de keel. Een Westlands dorp* [Honselersdijk] *in bezettingstijd* (1946), p. 83, 84). 'Dagelijks', aldus een waarnemer in Amsterdam, 'ergerde men zich aan de grote voorraden levensmiddelen, vrachtauto's vol, die bij de gebouwen waar Duitsers in huisden, gelost werden. De Duitsers hielden kippen, varkens, geiten, zodat ze niets te kort kwamen' (het feit dat ze die dieren hielden, wijst toch wel op verstoringen in de aanvoer). 'Hun vuilnisemmers waren gevuld met lege groenteblikken en kartonnen dozen van maizena en van allerhande lekkernijen die een Amsterdammer in geen maanden gezien had . . . Toen niemand meer uien kon krijgen, werden er bij de Duitse gebouwen wagens vol binnengebracht. Ook dranken hadden ze volop. Naast het Duitse ontspanningsgebouw 'Erika' tegenover het Concertgebouw' (dat ontspanningsgebouw was het vroegere clubhuis van de Amsterdamse IJclub op het z.g. IJclubterrein, later het Museumplein) 'lagen meters hoge stapels lege flessen van wijn en likeur, terwijl men er af en toe vrachtauto's volgeladen met kruiken jenever zag lossen.' (G. de Clercq: *Amsterdam tijdens de hongerperiode. Van Dolle Dinsdag tot de capitulatie* (1945), p. 26-27).

Merkwaardig genoeg schijnen ook de gevangenen van de SD geprofitteerd te hebben van de naar verhouding royale Duitse bevoorrading, althans: in de Cellenbarakken te Scheveningen (het 'Oranjehotel') kregen zij per week meer dan 5 kilo aardappelen en 1 400 gram brood, 'en dat in een tijd', schrijft E. P. Weber in het door hem samengestelde gedenkboek van het 'Oranjehotel', 'dat in Den Haag het rantsoen aardappelen bestond uit 1 kg per week of helemaal niets en 800, soms zelfs 400 gram brood per week!' (E. P. Weber: *Gedenkboek van het 'Oranjehotel'. Celmuren spreken. Gevangenen getuigen* (1946), p. 25)